

Bibliotēka – medijpratības veicinātājs

2021. gadā veiktajā pētījumā “Visaptveroša pieeja medijpratībai un tās attīstība Gruzijā, Latvijā, Moldovā un Ukrainā” tika apzinātas medijpratības īstenošanā iesaistītās valsts institūcijas, nevalstiskās organizācijas, starptautiskie donori un citi dalībnieki, kā arī apkopotie normatīvie akti, kas attiecināmi uz medijpratību.

Pētījumā, kurā iesaistījās visu minēto valstu institūcijas, kā viens no būtiskākajiem Latvijas sabiedrības medijpratības veicinātājiem nosaukta Latvijas Nacionālā bibliotēka (LNB). Kā pozitīvs medijpratības veicinātāja piemērs tā minēta gan sarunās ar citiem medijpratības izglītībā iesaistītajiem un dažādiem ekspertiem, gan valsts un

pašvaldību pārvaldes pārstāvjiem. Nacionālās bibliotēkas pānākumus, pēc ekspertu domām, veicinājis plašais reģionālo bibliotēku tīkls, kas kalpo kā starpnieks arī dažādu kopienu sasniegšanā. Tiesa, pētījumā arī norādīts, ka Latvijā pašlaik nav nevienas nevalstiskās organizācijas, kurai kā svarīgākās būtu tieši medijpratības aktivitātes.

Bibliotēkas pētījumā nosauktas par vietējo kopienu tikšanās vietām, tāpēc bibliotekāriem ir iespēja sasniegt dažādas sabiedrības grupas, tostarp ne vienmēr vienkārši uzrunājamus seniorus, bērnus un viņu vecākus. Bibliotēku tīkla izmantošana tiek uzskatīta par labāko risinājumu, lai veicinātu sabiedrības informētību par medijpratības jautājumiem. □

Spējas kritiski domāt ir katram

Jau apmēram gadu Latvijas Nacionālajā bibliotēkā darbojas medijpratības nozares eksperts. “Druva” sazinājās ar **EMĪLU ROTGALVI**, lai izprastu, cik liela loma medijpratībā ir bibliotēkām. Eksperts norāda, ka tām ir liels potenciāls: “No visām šīs prasmes pilnveidē iesaistītajām organizācijām, institūcijām, manuprāt, bibliotēkām ir vislabākais atspēriena punkts, lai ar šo prasmi strādātu. Pirmkārt, bibliotēkas ir kopienu centri, kur cilvēki satiekas uz kultūras, izglītojošiem pasākumiem, nāk pēc grāmatām, lasīt periodiku. Otrkārt, bibliotēkas ir zināšanu krātuves, un tur strādā cilvēki, kuri prot darboties ar informācijas apkopošanu, atlasī. Ja bibliotēkā atnāks cilvēks un saka, ka izlasījis kādu faktu, kas viņam šķiet aizdomīgs, gribētu pārbaudīt, bibliotēkā viņam var palīdzēt tikt ar to skaidrībā.

Ņemot vērā bibliotēku darbinieku specialitāti, tai skaitā izglītību informācijas pārvaldības jomā, spēju strādāt ar lielu informācijas daudzumu, kā arī prasmi orientēties dažādās informatīvajās telpās, bibliotekāriem ir jo īpaši liels potenciāls kļūt par prasmīgām kontaktpersonām senioru medijpratības pilnveidošanai.”

Stāstot par pilsētu, pagastu bibliotēku aktivitāti šajā jomā, E. Rotgalvis atsaucas uz publisko bibliotēku gada pārskatiem. Tajos medijpratība parādo-

ties arvien vairāk, protams, ne katrā bibliotēkā, daudz atkarīgs arī no darbinieku varēšanas un gribēšanas. Situācija atšķirīga, bet netrūkstot labo piemēru. Kā vienu viņš min Latgales Centrālo bibliotēku Daugavpilī, kur ļoti prasmīgi strādā ar medijpratības jautājumiem. Tas īpaši būtiski šobrīd, kad daudz viltus ziņu, dezinformācija ir apritē saistībā ar karu Ukrainā.

E. Rotgalvis stāsta, ka medijpratības veicināšanā Nacionālā bibliotēka strādā ar četrām auditorijām: bibliotekāriem, pedagogiem, jauniešiem un senioriem. Akcentējot darbu ar senioriem, viņš norāda uz pērn īstenoto pilotprojektu “Ar viedumu medijpratībā”: “Sapratām, ka ar senioriem jāstrādā klātienes, vietojāmies Madonā, Tukumā, Dobeļē, tikāmies, bija diskusijas. Galvenais secinājums, ka interese ir tiem, kuri vēlas ko vairāk tajā saprast. Liels un neatbildēts jautājums, un domāju, tas ir ikvienam, kurš darbojas šajā jomā, kā aizsniegt seniorus, kuri nenāk uz bibliotēkām, nenāk uz šādiem pasākumiem, kuriem tas vispār neinteresē. Kuri dzīvo ar savu patiesību, lai arī dažkārt tā ir pretrunā faktoloģiski pierādāmai informācijai. Tāpēc šajās tikšanās reizēs aicinājam atnākušos seniorus paņemt to vērtīgāko, ko ieguvuši, un aiznest radniekiem, draugiem, paziņām, pastāstīt, kas likās vērtīgi.”

Arī bibliotekāri kļūstot arvien ieinteresētāki medijpratības jau-

tājumos, par to liecinot lielas interesentu skaits ikgadējos tiešsaistes semināros par šīm tēmām. 2021. gadā, kad aktuāli bija pandēmijas jautājumi un ar to saistītās viltus ziņas, semināram, kas veltīts veselībai un medijpratībai, attālināti pieslēdzās vairāk nekā 800 bibliotekāru no visas Latvijas. Pērn, kad jau bija sācies karš Ukrainā, semināram par drošības jautājumiem pieslēdzās 750.

“Jā, šie ir aktuāli jautājumi, bet tieši ap tiem jau vairāk virmo viltus ziņas, dezinformācija,” norāda E. Rotgalvis. “Cik no dzirdētā katram aizķeras, grūti pateikt, bet vēlme dzirdēt ir. Tad esam gatavi vairāk strādāt ar tiem, kuri vēlas *rakt dziļāk*. Tad notiek klātienes semināri, strādājot padziļinātāk.

Medijpratība nav skaidri izmērāms lielums, to nevar apgūt vienā seminārā, tā ir caurviju prasme. Man patīk atziņa, ka medijpratība ir process, tāpēc to ietekmi izmērīt ir ļoti grūti. Par to jārunā, jāstāsta, ja cilvēks kaut ko būs sadzirdējis, ļoti iespējams, kādā brīdī aizdomāsies. Spējas kritiski domāt ir katram, galvenais, kā rosināt to darīt!”

E. Rotgalvis akcentē arī to, ka Starptautiskā bibliotēku asociācijas un institūcijas federācija (IFLA) pērn publicēja atjaunināto publisko bibliotēku manifestu, kurā medijpratības loma ir būtiski iezīmēta. □

Šobrīd priekšroka praktiskajām iemaņām

Reģionālās bibliotēkas tiek sauktas par vietējo kopienu tikšanās vietām, kas ļauj sasniegt dažādas sabiedrības grupas, lai veicinātu informētību par medijpratības jautājumiem.

Cēsu Centrālās bibliotēkas pārstāve Krista Annija Holtere gan norāda, ka līdz šim bibliotēkas iedzīvotājiem vairāk sniegušas praktiskus padomus, kā lietot datoru, viedtālruni: “Uz to uzsvars tiek likts ikgadējās digitālo prasmju nedēļās, kas šogad būs aprīlī. Bibliotēkā ir e-prasmju konsultants, apmeklētāji zina, ka var viņam uzdot jautājumus, konsultēties. Cilvēkiem, īpaši gados, bieži rodas jautājumi par datoru, viedtālruni lietošanu, datorprogrammu izmantošanu, un to var jautāt e-prasmju konsultantam.”

Uz jautājumu, vai ar lasītājiem, citiem interesentiem tiek runāts par medijpratību, viltus ziņām, K. Holtere atklāti saka: “Saprotam, ka tas ir aktuāli, bet šajā jomā pārāk daudz darīts nav. Ņemot vērā iedzīvotā-

ju vēlmes, redzam, ka vairāk nepieciešamas tieši praktiskās mācības. Cilvēks vispirms grib saprast, kā lietot datoru, viedtālruni, tikai tad var domāt par nākamo soli. Ja cilvēks nav interneta vidē, viņam viltus ziņas nav pārāk aktuālas, viņš informāciju gūst televīzijā, radio, drukātajos medijos, kuriem tomēr var uzticēties. Protams, ja tie nav Krievijas, Baltkrievijas mediji.”

Te var atsaukties uz kādu “Latvijas Faktu” 2020. gada oktobrī veikto pētījumu, kas rāda, ka 87 procenti Latvijas iedzīvotāju vecumā no 65 līdz 74 gadiem mediju saturu izvēlas lietot galvenokārt tradicionāli, izmantojot televīziju, radio, presi.

Šogad bibliotēkā plāno rīkot informatīvu nodarbību par informācijas meklēšanu dažādās datubāzēs, kas pieejamas bibliotēkā, ārpus tās, kurās lietotājam piešķirta pieeja. Tās plānotas vecāko klašu skolēniem, arī pieaugušo auditorijai. Arī tas ir solis pretī precīzas informācijas atrašanai, nākamais varētu būt par to, kur un kā meklēt patiesu informāciju, kam ticēt, kam ne.

“Domājot par šiem medijpratības semināriem, mācībām, ir kāds nezināmais,” saka K. Holtere. “Ja izsludināsim semināru par viltus ziņām, vai

atnāks tie, kuriem tas tiešām nepieciešams? Iespējams, atnāks tie, kuri nāk uz visiem mūsu pasākumiem, kuriem jau ir prasmes, kuri prot atšķirt baltu no melna. Aiz sasniegšanas robežas paliks cilvēki, kuriem šķiet, ka viņi zina īsto patiesību, lai gan dzīvo savā greizajā informatīvajā burbulī. Vai šie cilvēki sapratīs, ka gaidām tieši viņus? Viņi neatnāks, ja arī atnāks, vai mainīsies? Brīžiem šķiet, ka tā ir kaut kāda stūrgalvība, viņi ieņēmuši galvā savu patiesību un nav gatavi no tās atteikties.”

Viņa stāsta, ka Cēsu bibliotēkas darbinieki seko līdzi Latvijas Nacionālās bibliotēkas piedāvājumiem, iespēju robežās piedaloties viņu rīkotajos semināros par medijpratību, citiem aktuāliem tematiem: “Pandēmijas laikā bija vieglāk, apmeklētāji klātienē nenāca, varējām laiku veltīt semināriem. Tagad nemitīgi nāk apmeklētāji, līdztekus pieslēgties semināriem ir gandrīz neiespējami. Taču cenšamies darbus kaut kā sadalīt, lai katrs var klausīties semināru par viņam interesējošu tēmu.

Aktīvākās darbības tiek plānotas ikgadējā pasākumā Digitālajā nedēļā. Tad aicinām uz konsultācijām par aktuālām tēmām, iedzīvotājus interesējošiem jautājumiem. Tad strādājam ar dažāda vecuma auditorijām.” □

Medijpratība senioram

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centrs pagājušajā vasarā īstenoja pilotprojektu “Ar viedumu medijpratībā”, kas ietvēra tikšanos ar senioru kopienu Latvijas reģionu bibliotēkās. Diskusijas parādīja, ka par viltus ziņām, krāpniecības mēģinājumiem ar senioriem jārunā vairāk un plašāk.

Pilotprojekta ietvaros tapis arī izdevums “Ar viedumu medijpratībā”, kas dod ieskatu medijpratības pamatjautājumos, informē par paveikto Latvijas senioru medijpratības veicināšanā, kā arī piedāvā idejas nodarbībām un noderīgu interneta resursu sarakstu.

Izdevumā minēti punkti, kādas priekšrocības medijpratība sniedz senioriem: ■ palīdz izvēlēties kvalitatīvus un uzticamus medijus;

- ļauj atpazīt krāpnieciskus ziņojumus un neuzķerties uz tiem;
- iedrošina pašam būt noteicējam par ikdienā patērēto informāciju un veidot savu viedokli, balstoties faktos;
- noder, lai pieņemtu pārdomātus lēmumus, piedaloties vēlēšanās;
- kalpo kā palīgs veselības uzlabošanas jautājumos (veicina arī veselības pratību). □

Lappusi sagatavojis **JĀNIS GABRĀNS**

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par saturu atbild projekta īstenotājs izdevniecība SIA "Cēsu Druva".